

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В МУЗИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ГУРТУ «ФАТА МОРГАНА»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).
Філатова Г. Поезія Тараса Шевченка в музичній інтерпретації гурту «Фата Моргана»; 7 стор.; кількість бібліографічних джерел – 8; мова – українська.

Анотація. У статті висвітлюється питання музичної інтерпретації поезій Тараса Шевченка сучасним гуртом «Фата Моргана». Основна увага приділена аналізу змін, яких зазнали тексти Кобзаревих творів внаслідок їх авторського використання вказаним гуртом.

Ключові слова: музична інтерпретація, трансформація тексту.

У культурі кожного народу, серед її великих творців, є митці, імена яких оповиті невмирущою любов'ю і славою. Таким митцем українського народу є Тарас Шевченко, чия безсмертна спадщина – одна з найбільших вершин людського генія. Поет і прозаїк, драматург і художник, політичний і громадський діяч, він був людиною універсальних обдарувань та інтересів. Тому вивчення спадщини Т. Шевченка – проблема невичерпна та багатобічна.

Одним із маловивчених на сьогодні є питання музичної інтерпретації творів Кобзаря. Досліджень науковців вказаного напрямку небагато. Серед них можна виділити публікації, які аналізують вплив музики на творчість поета [6], висвітлюють зв'язок поезії Т. Шевченка з народною піснею [5], розкривають вияв творів Кобзаря у романсовій ліриці композиторів [7], простежують втілення Шевченкового слова українською музикою, але, у більшості знахідок, лише до середини ХХ століття [3] тощо.

Так, Н. Костюк у огляді «Поезія Тараса Шевченка в українській музиці: імена і жанри» зазначає, що поетика творів Шевченка була близькою як для пісні народної, так і авторської. Композиторів приваблювали внутрішня напруга, різномірні рефлексії, споглядальність і громадянський пафос, філософічність і простота [3, с. 101]. Ще за життя поета, продовжує автор, були створені перші зразки народної («Тяжко, важко в світі жити») та композиторської (О. Рубець «Думи мої, думи мої») пісні. Далі дослідниця подає короткий аналіз усього фонду музичних творів за поезіями Кобзаря від М. Лисенка до сучасних рок-гуртів [3, с. 103-110].

П. Моценко у статті «Українські пісні на слова Тараса Шевченка» зазначає, що багатогранність вірша Шевченка, його своєрідний ритм, мінливість настроїв і широчінь думки – ті якості, які й пояснюють, чому творчість Кобзаря настільки популярна серед композиторів. Дослідник звертає увагу на факт, що, згідно з підрахунками М. Грінченка, з «Кобзаря» оспівано в різних музичних

формах 250 творів Тараса Шевченка. На творчість Шевченка відгукнулося понад 120 композиторів, кількість творів на слова поета сягає понад півтисячі. І далі подається докладний перелік творів відомих композиторів: М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, М. Вериківського та ін. [5].

М. Мартинюк у статті «Ціннісні аспекти мовно-національної культури в контексті музичної інтерпретації творчості Т. Г. Шевченка» стверджує, що, гортаючи безсмертні твори поета, усвідомлюєш, що його вірші позначені мелодійністю, яка сприяє їхньому втіленню в музиці. Саме це і стало причиною того, що «Протягом століття творчість поета залишається живим джерелом натхнення для композиторів у різних країнах» [4]. Хоч із плином часу ускладнюються засоби музичної виразності у її втіленні та розширюються жанрові межі від народних та аматорських пісень до опер і ораторій, але інтерес до Шевченкової музики не згасає й кожне покоління митців знаходить у поезії Шевченка дедалі новіші риси, отримуючи імпульси для творчості [4].

Як бачимо, ґрунтовний, докладний опис музичної інтерпретації творів Кобзаря сучасними композиторами не ставав об'єктом уваги науковців.

Мета нашої роботи полягає в дослідженні пісень українського сучасного музичного гурту «Фата Моргана», написаних на слова поезій Тараса Шевченка, та аналізі тих змін, яких зазнавали ці тексти внаслідок їх музичної інтерпретації.

Гурт «Фата Моргана» звертається до творів Кобзаря як текстів своїх пісень досить часто. Із випущених ними восьми альбомів лише три – «Фата Моргана», «Думка» та «Надвечір'я» не містять жодної пісні на слова Т. Шевченка.

Беручи поезії Кобзаря в основу своїх пісень, О. Керекеша, автор музики та соліст, часто вдавався до різних трансформацій як із текстом, так із манерою виконання. До них належать заміна слів, повторення лексем, рядків чи строф, скорочення або вставка тексту, декламація тощо.

Поема Тараса Шевченка «Іван Підкова» лягла в основу однойменної пісні гурту «Фата

Моргана». Твір виконується у досить швидкому темпі, ніби на одному диханні. І саме через це, на нашу думку, виконавцем використано повторення найважливіших рядків щодо передачі змісту та ідеї твору. Спочатку це рядки «Було колись добре жити На тій Україні...А згадаймо! може, серце Хоч трохи спочине» [2], які повторюються на межі між першою та другою частиною Шевченкового твору. Вдруге рядки зі схожим ідейним навантаженням повторюються у кінці твору після тривалого музичного програшу у вигляді декламації, що стає фінальним акордом пісні: «Було колись – в Україні Ревіли гармати; Було колись – запорожці Вміли панувати» [2].

Вірш Т. Шевченка «Вітер з гаєм розмовляє» ліг в основу тексту пісні «Човен». Як і попередньому творі, у ній відбулася заміна тексту, застосовується повторення рядків, а також вставка нового тексту. Пісня поділена виконавцем на три куплети, кожен з яких закінчується багаторазовим повторенням останнього рядка. У другому куплеті у рядках «Погралися гори-хвилі – І скіпок не стало» [8, с. 131] слово гори замінене прикметником чорні «Погралися чорні хвилі – І скіпок не стало» [1], що, на наш погляд, підсилює ідейне звучання твору: хвилі несуть загрозу човнові, уособлюють усе лихе для нього, тому вони чорні. У третьому куплеті виконавець вставляє до тексту поезії два рядки «Поки схочуть, поки стане В сердешного сили» [1], що, по-перше, дозволяє зберегти рівну кількість рядків у куплетах (із добавленими рядками їх вісім, без них у третьому куплеті було б шість рядків), а по-друге, пов'язує твір О. Керекеші з народною піснею, звідки ці два рядки й запозичено.

Схожих трансформацій зазнала пісня «Літа орел», написана на основі уривку з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки». У Шевченка зазначений уривок також є піснею, яку виконує кобзар перед гуртом гайдамаків. Але поет не поділяє тексту на строфи, тобто пісня кобзаря має один куплет. У О. Керекеші пісня чітко поділена на 5 куплетів, відділених один від одного музичним програшем. Перші чотири куплети збігаються із Шевченковим твором, а п'ятий куплет становить собою повторення останніх чотирьох рядків третьої та четвертої строфи, поєднаних в п'яту. Також у рядку «Шануйтеся ж, вражі ляхи...» [8, с. 91] останнє слово замінене на сини [1].

Так само пісно, яку співають наприкінці поеми «Гамалія» запорожці, що пливають додому, покладено в основу пісні О. Керекеші «Гамалія» (або «Наш отаман Гамалія»). Кожен з чотирьох куплетів сучасної пісні закінчується повторенням двох останніх рядків, музичним програшем та словами «Ой, на-на-на...» [2]. У другому куплеті О. Керекеша також застосовує заміну порядку слів, виконуючи замість рядка «Брати, будем

жити» [8, с. 178] «Будем, брати, жити» [2], таким чином переносячи логічний наголос зі слова «брати» на «будем», який зберігається й далі «Будем жити...». Третій куплет розпочинається повторенням двох останніх рядків попереднього куплету, що пояснюється правилами побудови речень: без цього повторення куплет мав би розпочинатися з середини речення «А курені килимами, Оксамитом крити», бо перша частина Шевченкового речення «Будем жити, вино пити, Яничара бити» [8, с. 178] виконувалася у попередньому куплеті. Крім цього, без повторення відбулося б роз'єднання однорідних присудків жити, пити, бити, крити. Також у цьому ж куплеті виконавець замінює слово «небожата» словом «запорожці», що, на нашу думку, з одного боку, краще вписується в контекст, але, з іншого боку, в такому разі порушується точність рими «запорожці – жати». Четвертий куплет О. Керекеша скоротив на два повторювані рядки «На весь світ великий» [8, с. 179].

Під час виконання пісні «Думка», написаній на слова поезії «Думка» («Тече вода в синє море...»), також використовується повторення строф. Одна 24-рядкова Шевченкова строфа у пісні поділена на дві 12-рядкові. Після їх виконання О. Керекеша повторює повністю першу строфу та останні чотири рядки другої строфи, таким чином формуючи третій куплет пісні. Опущені вісім рядків розповідають про те, що козак не знайшов свою долю на чужині, проте слухач про це довідується з останніх двох рядків «Плаче козак – шляхи биті Заросли тернами» [1], а також він пам'ятає про це з другого куплету. Таким чином скорочення тексту при повторенні не вплинуло на передачу ідейного змісту пісні, а навпаки посилює його, бо опущені рядки, на нашу думку, стали функціонально неважливими.

Таким чином, ми помітили, що О. Керекеша як автор музики та соліст гурту «Фата Моргана» при виконанні пісень на слова Т. Шевченка застосовував модифікацію тексту. Найчастіше це повторення окремих рядків («Іван Підкова», «Гамалія», «Човен» та ін.) або строф («Думка» і т.п.). Також використовується заміна слів, наприклад, у піснях «Гамалія», «Літа орел» тощо. Рідше співак вдається до заміни порядку слів («Гамалія» та ін.), вставки тексту («Човен» і т.п.) чи його скорочення («Гамалія», «Думка» тощо), декламації замість співу («Іван Підкова»). Ці зміни були пов'язані з підсиленням ідейного звучання твору, жанровими особливостями пісні (наявністю приспіву та поділу на куплети), прагненням співака дотримуватися однотипності у побудові куплетів тощо.

У подальшому вбачаємо перспективним дослідження музичної інтерпретації творів Т. Шевченка іншими сучасними музичними гуртами.

Література

1. Oleksij Kereksha & Fata Morgana Band. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.realmusic.ru/ok1band/music/>
2. Oleksij Kereksha & Fata Morgana Band. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.realmusic.ru/ok1band/music/?sortBy=rating&page=2>.
3. Костюк Н. Поезія Тараса Шевченка в українській музиці: імена і жанри / Наталія Костюк // Студії мистецтвознавчі. – 2008. – № 2. – С. 101–110.
4. Мартинюк М. В. Ціннісні аспекти мовно-національної культури в контексті музичної інтерпретації творчості Т. Г. Шевченка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://culturalstudies.in.ua/knigi_7_53.php.
5. Моценко П. Українські пісні на слова Тараса Шевченка/ Павло Моценко // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 5. – С. 35–40.
6. Пономаренко М., Шихова Г. Аспекти впливу музики на творчість Тараса Шевченка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npd/2012_3/shihova.pdf.
7. Фільц Б. Поезія Тараса Шевченка у романсовій ліриці українських композиторів / Богдана Фільц // Студії мистецтвознавчі. – 2006. – № 2. – С. 107–110.
8. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Г. Шевченко. – К. : Дніпро, 1982. – 647 с.

Анна Філатова

**ПОЕЗИЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В МУЗЫКАЛЬНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ
ГРУППОЙ «ФАТА МОРГАНА»**

Аннотация. В статье освещается вопрос музыкальной интерпретации поэзий Тараса Шевченко современной группой «Фата Моргана». Основное внимание уделено анализу изменений, которым поддаются его тексты в результате их авторского использования указанной группой.

Ключевые слова: музыкальная интерпретация, трансформация текста.

Hanna Filatova

**THE POETRY OF TARAS SHEVCHENKO MUSICALLY INTERPRETED BY
A GROUP «FATA MORGANA»**

Summary. The article illuminates the question of musical interpretation of Taras Shevchenko's poetries by modern group «Fata Morgana». Basic attention is drawn to the analysis of changes of the texts of his works in a result of their authorial use by the indicated group.

Key words: musical interpretation, transformation of text.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2013 р.

Філатова Ганна Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри суспільнонаукових дисциплін Придунайської філії Міжрегіональної академії управління персоналом.